

РОЗДІЛ 1 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

УДК 378.147:364-43:364-322

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.3.1>

Лідія ГУЦУЛЯК

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи, Університет Григорія Сковороди в Переяславі, вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав, Україна, 08400

ORCID: 0000-0003-2490-3514

Бібліографічний опис статті: Гуцуляк, Л. (2023). Вплив волонтерської діяльності на професійне становлення майбутніх соціальних працівників. *Ввічливість. Humanitas*, 3, 3–7, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.3.1>

ВПЛИВ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У статті проаналізовано вплив волонтерської діяльності на професійне становлення майбутніх соціальних працівників. На основі аналізу наукової літератури розглянуто сутність синонімічних понять «волонтерство», «волонтерська діяльність» та «волонтерський рух». Зазначено, що волонтерство виступає першочерговим елементом та основою розвитку професійної соціальної роботи. Ця форма діяльності є надзвичайно важливою для розвитку особистості та підготовки майбутніх соціальних працівників, адже надає їм можливість отримати практичний досвід, розвинути соціальну компетентність, а також культивувати міжособистісні навички, які є необхідними для успішної професійної діяльності у соціальній сфері.

Авторкою наголошено, що волонтерська діяльність допомагає майбутнім соціальним працівникам розширити свій світогляд на різноманітні соціальні проблеми та виклики, які існують у суспільстві; сприяє формуванню професійних цінностей, таких як справедливість, повага до людської гідності, толерантність та відповідальність; дозволяє побачити реальні обличчя соціальних проблем; дає змогу отримати цінний досвід у сфері управління та розвинути навички, які є необхідними для ефективного функціонування у професійній діяльності; допомагає знайти своє покликання та визначити напрямок своєї професійної діяльності; дозволяє побудувати корисні зв'язки у сфері соціальної роботи; може стати вагомим плюсом при пошуку роботи у соціальній сфері.

Вказано, що волонтерська діяльність у соціальній сфері є не тільки шляхом до власного розвитку, а й важливим інструментом для покращення якості життя та підтримки тих, хто потребує допомоги. Волонтерство відкриває двері до багатогранного та важливого світу соціальної роботи, де допомога і підтримка стають головними завданнями, а власний внесок може змінити життя людей до кращого.

Ключові слова: волонтерська діяльність, волонтерство, майбутні соціальні працівники, професійна діяльність.

Lidiia HUTSULIAK

PhD in Pedagogy, Lecturer at the Department of Social Pedagogy and Social Work, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, 30 Sukhomlynskoho str., Pereiaslav, Ukraine, 08400

ORCID: 0000-0003-2490-3514

To cite this article: Hutsuliak, L. (2023). Vplyv volonterskoj diialnosti na profesiine stanovlennia maibutnix sotsialnykh pratsivnykiv [The impact of volunteering on the professional development of future social workers]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 3, 3–7, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.3.1>

THE IMPACT OF VOLUNTEERING ON THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF FUTURE SOCIAL WORKERS

The article analyzes the impact of volunteering on the professional development of future social workers. Based on the analysis of scientific literature, the essence of the synonymous concepts «volunteering», «volunteer activity» and «volunteer movement» was considered. It is noted, that volunteering is a primary element and basis for the development

of professional social work. This form of activity is extremely important for personality development and training of future social workers, because it gives them the opportunity to gain practical experience, develop social competence, and cultivate interpersonal skills, which are necessary for successful professional activity in the social sphere.

The author emphasizes, that volunteering helps future social workers to expand their outlook on various social problems and challenges that exist in society; contributes to the formation of professional values, such as justice, respect for human dignity, tolerance and responsibility; allows you to see the real faces of social problems; allows you to gain valuable experience in the field of management and develop skills that are necessary for effective functioning in professional activities; helps to find one's vocation and determine the direction of one's professional activity; allows you to build useful connections in the field of social work; can be a significant plus when looking for a job in the social sphere.

It is indicated, that volunteering in the social sphere is not only a way to personal development, but also an important tool for improving the quality of life and supporting those who need help. Volunteering opens the door to the multifaceted and important world of social work, where help and support become the main tasks, and one's own contribution can change people's lives for the better.

Key words: *volunteer activity, volunteering, future social workers, professional activity.*

Актуальність проблеми. Сучасне українське суспільство переживає бурхливий та хворобливий процес соціальної трансформації, у ході якого формуються якісно нові принципи організації життя та діяльності людей. У цих умовах першочерговим є питання соціальної активності особистості, її професійної компетентності, ініціативності, гнучкості, здатності адаптуватися до умов соціального середовища, що швидко змінюються.

Одним із ключових ресурсів розвитку сучасного суспільства є волонтерство. Безоплатна допомога іншим людям виступає традиційним елементом життя українського суспільства. Варто наголосити, що для молоді волонтерська діяльність є не тільки засобом проведення вільного часу, самореалізації та можливістю принести користь суспільству, а й стимуляцією до професійного зростання та розвитку. Особливо це актуально для майбутніх соціальних працівників, оскільки турбота про людей, надання їм необхідної допомоги є важливою складовою їх професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі існує велика кількість різноманітних розвідок, присвячених аналізу проблеми волонтерської діяльності. Зокрема, І. Зверева дослідила особливості підготовки волонтерів та їх роль у реалізації соціальних проєктів; Р. Вайнола проаналізувала тенденції розвитку волонтерського руху в Україні; Т. Лях охарактеризувала зміст та підготовку до волонтерської діяльності; П. Горінов і Р. Драпушко дослідили волонтерську діяльність як соціальний феномен і складову соціальної роботи; питання організації волонтерів висвітлили у своїх наукових доробках Т. Журавель, Н. Тимошенко та Т. Спіріна; значущість ролі волон-

терів у громадських організаціях розкрита у наукових працях О. Кузьменка, Ю. Поліщука та Н. Романової. Інші дослідники, такі як О. Безпалько, А. Капська, В. Вашкович, В. Манзюк, В. Рошканюк, І. Трубавіна та С. Харченко, також звертали увагу на проблеми волонтерської діяльності в Україні.

Основними законодавчими актами, що регулюють діяльність волонтерського руху в Україні є Закони України «Про волонтерську діяльність» (2011), «Про громадські об'єднання» (2013) та «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (2013).

Мета дослідження – на основі теоретичного аналізу літературних джерел проаналізувати вплив волонтерської діяльності на професійне становлення майбутніх соціальних працівників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Волонтерство є складним соціальним феноменом, інструментом формування соціальної реальності, що базується на мотиваційному та ціннісному компонентах. Також, волонтерство виступає ефективним засобом самоосвіти, соціалізації та самореалізації, що дуже важливо для формування професійних та особистісних якостей майбутніх фахівців. У світовій практиці волонтерство традиційно вважається «стартапом», підготовкою до майбутньої професійної діяльності. За словами І. Беха, участь у різноманітних волонтерських заходах, допомагає молодим людям сформулювати уявлення про свою майбутню професійну кар'єру та визначити перспективи свого життя (Бех, 2015).

У даний час волонтерство стало одним з основних напрямів діяльності молодіжних об'єднань, громадських організацій та студентського самоврядування. Студенти прояв-

ляють особливу активність у волонтерській діяльності. Сьогодні соціальний феномен студентського волонтерства набуває дедалі більшого значення у соціальному житті України, адже допомагає студентам проявити свої соціальні та культурні особливості, вибудувати соціальні відносини, розвивати та знаходити застосування своїм моральним та духовним потребам, набувати нових навичок. Воно гармонічно доповнює існуючу систему практичної підготовки майбутніх фахівців, є способом їх самовизначення, процесу накопичення професійного досвіду та можливості формування професійних компетентностей.

За визначеннями сучасних науковців, волонтерство – це добровільна суспільно-корисна допомога, яка об'єднує різних людей з різними професіями, статками, інтересами та цілями, але всі вони мають спільну цінність – небайдужість до того, що відбувається навколо. На відміну від інших видів благодійної діяльності, людина, яка здійснює волонтерську діяльність, жертвує найцінніше – свій час та свої внутрішні ресурси (особистісні, професійні тощо) (Менеджмент волонтерських програм, 2020).

У законі України «Про волонтерську діяльність» волонтерська діяльність розглядається як добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги (Про волонтерську діяльність, 2011).

Згідно із «Загальною декларацією волонтерів», «волонтерство – це добровільна, активна, спільна або особиста участь громадянина в житті людських спільнот для реалізації основних людських потреб та покращення якості життя, економічного і соціального розвитку» (Волонтерський рух в Україні..., 1999).

У тлумачному словнику з соціальної педагогіки та соціальної роботи зазначено, що волонтерський рух – це добродійна діяльність, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства у цілому (Тлумачний словник-мінімум..., 2017).

У світовій практиці найголовнішою ознакою волонтерства є те, що волонтер частину свого вільного (особистого) часу, сил, енергії, знань, досвіду добровільно (без примусу та вказівок «згори») витрачає на здійснення діяльності, яка

є корисною людям і суспільству загалом (Посібник волонтера, 2022).

Водночас волонтерство – не лише інструмент вирішення соціальних проблем, а й спосіб запобігання їм у майбутньому. Волонтерство – це відповідальна участь і практика громадянської солідарності, віддана подоланню економічної, соціальної, культурної, релігійної та політичної несправедливості. Воно поширює, захищає і плекає загальний добробут країни й світу. Волонтерство не спиняється на визначенні проблем, а пропонує відповіді та проекти, які залучають якомога більше людей до розбудови суспільства, придатного для життя (Бондаренко, Вдовцов, 2021).

Функції волонтерської діяльності сьогодні настільки різноманітні, що дозволяють вирішувати завдання у різних сферах життя: формування громадянського суспільства; соціалізація індивідів; об'єднання зусиль для захисту прав та інтересів індивідів; розвиток асоціацій громадян; колективне вирішення проблем спільноти шляхом розвитку соціальних інновацій; підтримка та адаптація незахищених груп, соціальна творчість людей тощо.

На думку К. Червоненко, волонтерство виступає ефективним засобом професійної підготовки, певною соціальною практикою для майбутніх соціальних працівників. Дослідниця вважає, що така практика спрямована на ознайомлення з роботою недержавних організацій у соціальному секторі, розширення практичних аспектів соціальної роботи, втілення в життя власних соціальних проектів, а також урізноманітнення методів соціальної роботи з різними групами населення (Червоненко, 2020).

Волонтерська діяльність допомагає майбутнім соціальним працівникам розширити свій погляд на різноманітні соціальні проблеми та виклики, які існують у суспільстві. Проходячи через різноманітні волонтерські проекти, студенти мають можливість стикатися з різними категоріями людей – від дітей до літніх людей, від людей з обмеженими можливостями до бездомних. Це допомагає їм розуміти складнощі та потреби різних соціальних груп, що є важливим аспектом соціальної роботи.

Волонтерство може сприяти формуванню професійних цінностей у майбутніх соціальних працівників, таких як справедливість, повага до гідності людини, толерантність та відповідальність.

Під час волонтерської роботи студенти можуть зіштовхнутися з етичними дилемами та ситуаціями, що вимагають балансування між різними цінностями, що є важливим аспектом професійної діяльності соціальних працівників (Менеджмент волонтерських груп від А до Я, 2012).

У волонтерській діяльності має місце постійне вдосконалення взаємовідносин із власним внутрішнім духовним «Я»; відбувається включення студентів до процесів: самосприйняття (студент пізнає себе як джерело бажань та потреб); самоідентифікації (корекція індивідуальної свідомості у порівнянні з іншими особистостями); саморозкриття, самореалізації; формується установка на подолання труднощів у професійній діяльності.

Також, волонтерство дозволяє майбутнім соціальним працівникам побачити реальні обличчя соціальних проблем. Це може бути безпосереднє спілкування з особами, які потребують допомоги, або участь у проєктах, спрямованих на розв'язання певних соціальних проблем, таких як бездомність, насильство, злочинність тощо. Такий поглиблений досвід допомагає студентам ліпше розуміти контекст, в якому вони будуть працювати, та знаходити більш ефективні підходи до вирішення проблем.

Так, волонтерство дає змогу майбутнім соціальним працівникам отримати цінний досвід у сфері управління та розвинути навички, які є необхідними для ефективного функціонування у професійній діяльності; розвинути такі навички, як лідерство, управління проєктами, вміння приймати рішення та брати на себе відповідальність.

Волонтерська діяльність допомагає молодим людям знайти своє покликання та визначити напрямок своєї професійної діяльності. Взаємодія з людьми, які потребують підтримки, дає можливість відчувати важливість своєї роботи та її вплив на життя інших. Це може стати потужним джерелом мотивації для майбутніх соціальних працівників, підтримуючи їх на шляху до професійної самореалізації (Калениченко, 2008).

Досвід волонтерської діяльності може стати вагомим плюсом при пошуку роботи в сфері соціальної роботи. Роботодавці широко цінують кандидатів, які проявляли ініціативу

та бажання допомагати іншим, оскільки це свідчить про глибоку зануреність у соціальні питання та готовність до викликів професійної діяльності.

Волонтерська діяльність часто дозволяє молодим людям побудувати корисні зв'язки у соціальній сфері. Вони можуть спілкуватися зі спеціалістами, досвідченими практиками та представниками інших професій, що працюють у сфері соціального обслуговування. Це важливо для обміну знаннями та ідеями, а також для знаходження можливостей для подальшого навчання та професійного зростання.

Узагальнюючи вищесказане можемо виділити основні переваги волонтерської діяльності щодо професійного становлення майбутніх соціальних працівників:

– по-перше, майбутній соціальний працівник вчиться сприймати та відчувати проблеми людей, виробляє в собі такі риси, як толерантність, витримку, наполегливість, відповідальність за прийняті рішення;

– по-друге, набувається досвід спілкування, а вміння спілкуватися (комунікативні якості) належить до найважливіших професійних якостей фахівця соціальної сфери;

– по-третє, суто особистісний інтерес – спілкування з людьми різного віку допоможе набутти великого досвіду у вирішенні життєвих ситуацій, допоможе навчитися ставити собі мету і досягати її.

Висновки. Отже, волонтерська діяльність є одним із ефективних засобів формування особистості майбутніх соціальних працівників, що дозволяє сформувати необхідні професійно-особистісні якості та властивості й набутти важливого для майбутньої професійної діяльності соціального досвіду. Вона надає можливість розвивати не лише професійні компетентності, але й особистісні якості, необхідні для успішної роботи в цій сфері. Активна участь у волонтерських проєктах допомагає майбутнім соціальним працівникам розширити свій світогляд, розвинути міжособистісні навички, набутти практичного досвіду та сформувати професійні цінності, що в підсумку зроблять їх більш кваліфікованими та готовими до викликів соціальної роботи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І.Д. Вибрані наукові праці. Виховання особистості. Чернівці: Букрек, 2015. 640 с.
2. Бондаренко А., Вдовцов Ю. Посібник по роботі з волонтерами. Київ, 2021. 164 с.
3. Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку. Вайнола Р.Х., Капська А.Й., Комарова Н.М. та ін. Київ : «Академпрес», 1999. 112 с.
4. Калениченко Р.А. Волонтерство в соціальній роботі : навчальний посібник. Київ : КиМУ, 2008. 86 с.
5. Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навчально-методичний посібник / за ред. Т. Лях. Київ : Версо-04, 2012. 288 с.
6. Менеджмент волонтерських програм : посібник для підготовки менеджерів волонтерських програм / Т. Журавель та ін. ; за ред. Т. Сила, Т. Лях. Київ : ФОП Буря О.Д., 2020. 174 с.
7. Посібник волонтера / В.В. Вашкович та ін. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 88 с.
8. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
9. Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи / упор. Л.В. Лохвицька. 2-ге вид., оновл. Тернопіль : Мандрівець, 2017. С. 30.
10. Червоненко К.С. Формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників засобами волонтерської діяльності. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Випуск 77. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 216-220.

REFERENCES:

1. Bekh, I.D. (2016). *Vykhovannia osobystosti* [Personality education]. Chernivtsi: Bukrek [in Ukrainian].
2. Bondarenko, A., Vdovtsov, Yu. (2021). *Posibnyk po roboti z volonteramy* [Manual for working with volunteers]. Kyiv [in Ukrainian].
3. Vainola, R.Kh., Kapska, A.I., Komarova, N.M. et al. (1999). *Volonterskyi rukh v Ukraini: tendentsii rozvytku* [Voluntary movement in Ukraine: development trends]. Kyiv: «Akadempres» [in Ukrainian].
4. Kalenychenko, R.A. (2008) *Volonterstvo v sotsialnii roboti* [Volunteering in social work]. Kyiv: KyMU [in Ukrainian].
5. Liakh, T. (Eds.) (2012) *Menedzhment volonterskykh hrup vid A do Ya* [Management of volunteer groups from A to Z]. Kyiv: Verso-04 [in Ukrainian].
6. Zhuravel, T. et al. (2020) *Menedzhment volonterskykh prohran* [Management of volunteer programs]. Kyiv: FOP Buria O.D. [in Ukrainian].
7. Vashkovych, V.V. et al. (2022). *Posibnyk volontera* [Volunteer's guide]. Odesa: Vydavnychiy dim «Helvetyka» [in Ukrainian].
8. *Pro volontersku diialnist : Zakon Ukrainy vid 19.04.2011 № 3236-VI* [On volunteering: Law of Ukraine dated 04.19.2011 No. 3236-VI.]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> [in Ukrainian].
9. Lohvytska, L.V. (Eds.) (2017). *Tlumachnyi slovnyk-minimum iz sotsialnoi pedahohiky ta sotsialnoi roboty* [Minimum explanatory dictionary of social pedagogy and social work]. Ternopil: Mandrivets [in Ukrainian].
10. Chervonenko, K.S. (2020). *Formuvannia sotsialnoi kompetentnosti maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv zasobamy volonterskoi diialnosti* [Formation of social competence of future social workers by means of volunteer activities]. *Naukovyi chasopys natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Serii 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy – Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Drahomanova. Series 5. Pedagogical sciences: realities and prospects*, 77, 216-220 [in Ukrainian].